

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології, педагогіки і туризму



**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Ректор

Васько Р. В.  
(ПБ)

«14» вересня 2020 року

## РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи

*(назва навчальної дисципліни)*

<b>напрямок підготовки</b>	доктор філософії
<b>галузь знань</b>	01 Освіта/Педагогіка
<b>спеціальність</b>	011 Освітні, педагогічні науки
<b>освітньо-наукова програма</b>	Сучасні наукові освітні студії: педагогіка, методика навчання іноземних мов і культур, наукова англійська мова
<b>статус дисципліни</b>	дисципліна вільного вибору аспіранта

Форма здобуття освіти денна, вечірня, заочна

Навчальний рік 2020 – 2021

Семестр II

Кількість кредитів ЄКТС 3

Мова навчання українська

Форма підсумкового контролю залік

**Розробник:**

**Чернуха Анатолій Максимович**, доцент кафедри психології, педагогіки і туризму.

**Рецензенти:**

**Тхоржевська Тетяна Дмитрівна**, доктор педагогічних наук, професор кафедри психології, педагогіки і туризму.

**Волярська Олена Станіславівна**, доктор педагогічних наук, професор кафедри психології, педагогіки і туризму.

**Схвалено** на засіданні кафедри психології, педагогіки і туризму,  
протокол № 1 від «31» серпня 2020 р.

Завідувач кафедри \_\_\_\_\_

(підпис)

Матвієнко О.В. \_\_\_\_\_

(ПІБ)

**Схвалено** на засіданні вченої ради університету, протокол № 3 від «14» вересня 2020 р.

Голова вченої ради \_\_\_\_\_

(підпис)

Васько Р. В. \_\_\_\_\_

(ПІБ)



### 1. Мета вивчення дисципліни:

сприяти *формуванню у аспірантів системи наукових знань* про сутність та актуальні проблеми професійно-педагогічної майстерності, що дозволить поглибити і систематизувати знання майбутніх фахівців, підвищити їх компетентність та спонукати до пошуку ефективних технологій професійної діяльності, обґрунтованих рішень в ході виконання науково-дослідних робіт; сприяти *усвідомленню аспірантами необхідності дотримання норм* професійної етики, академічної доброчесності; *формуванню здатності* планувати і вирішувати завдання професійного та особистісного розвитку.

### 2. Загальний обсяг (відповідно до робочого навчального плану):

3 кредити ЄКТС; 90 год., у тому числі:

	Денна форма навчання	Заочна/вечірня форма навчання
лекції	20 год.	6 год.
семінарські заняття	10 год.	4 год.
практичні заняття	–	–
консультації	–	–
самостійна робота	60 год.	80 год.

### 3. Передумови до вивчення або вибору навчальної дисципліни:

3.1. *Знати*: загальні засади зародження і становлення педагогіки як науки; основні етапи розвитку педагогіки як науки; методи історико-педагогічних досліджень; внесок видатних педагогів минулого (як вітчизняних, так і світових) в педагогічну науку, освіту та культуру, про їх основні ідеї; історію розвитку української національної освіти, національної педагогічної думки; основні тенденції сучасної педагогіки.

3.2. *Вміти*: використовувати в професійній діяльності знання про історичний педагогічний досвід країн світу та України; робити історико-культурний порівняльний аналіз педагогічних поглядів та педагогічних течій; систематизувати і класифікувати історико-педагогічні знання, давати об'єктивну оцінку педагогічним поглядам і явищам, аналізувати, співставляти теоретичні погляди, процеси та явища педагогічної практики, бачити та оцінювати тенденції їх розвитку; оволодівати навичками ефективної самостійної роботи з першоджерелами, науковою літературою;

Для успішного освоєння дисципліни аспіранти повинні володіти знаннями в області філософії, педагогіки, методології наукового дослідження в галузі освіти, порівняльної педагогіки. Знання та навички, отримані в результаті їх вивчення, створюють необхідну базу для вивчення курсу «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи» і мають високу ступінь кореляції з ними.

### 4. Анотація навчальної дисципліни.

Дисципліна «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи» належить до переліку дисциплін вільного вибору аспіранта. Вивчення курсу передбачає засвоєння аспірантами системи педагогічних знань, основних понять з кожної теми, навичок з використання отриманих знань у повсякденній практичній педагогічній діяльності.

Курс включає один організаційний і два змістових модулі. У *першому модулі* розглядаються *теоретичні аспекти педагогічної майстерності викладача вищої школи*, а саме: викладач вищої школи як науковець і педагог; психолого-педагогічні особливості діяльності викладача вищої школи; суть педагогічної діяльності викладача вищої школи в контексті сучасної філософії освіти; основні напрями та функції діяльності викладача вищої школи; вимоги до викладача вищої школи; поняття майстерності педагогічної діяльності викладача, її складові; етичні цінності й ціннісні орієнтації особистості викладача, їхня гуманістична спрямованість (відповідно до сучасних філософських теорій освіти); педагогічна культура й етика викладача.

У другому модулі розглядаються *практичні аспекти педагогічної майстерності викладача вищої школи*, а саме: педагогічна техніка як основа педагогічної майстерності викладача вищої школи; сутність і роль педагогічної техніки викладача в освітньому процесі; різновиди педагогічної техніки; елементи педагогічної техніки – культура зовнішнього вигляду, культура педагогічного спілкування, психологічна саморегуляція, культура мовлення; техніка налаштування викладача на публічну творчу діяльність; педагогічний імідж у професійній діяльності викладача.

## **5. Компетентності аспірантів, визначені навчальною дисципліною (освітнім компонентом) «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи»**

Компетентності аспірантів з навчальної дисципліни (освітнього компонента) «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи» *базуються на інтегральній, загальних і фахових компетентностях, визначених освітньо-науковою програмою «Сучасні наукові освітні студії: педагогіка, методика навчання іноземних мов і культур, наукова англійська мова» для здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки:*

### ***Інтегральна компетентність***

Здатність розв'язувати проблеми щодо удосконалення наукової та дослідницької діяльності в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності; здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі вищої освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань із загальної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки і професійної практики викладача закладу вищої освіти, розроблення проектів зі створення відкритих систем вищої освіти. Визначати та вирішувати питання прогностичної діяльності, педагогічної інноватики у процесі науково-дослідницької і викладацької діяльності.

### ***Загальні компетентності (ЗК)***

ЗК1. Здатність до осмислення філософсько-світоглядних засад, сучасних тенденцій, напрямків і закономірностей розвитку вітчизняної науки в умовах глобалізації й інтернаціоналізації.

ЗК 2. Здатність до наукового пізнання, застосування здобутих знань у практичній діяльності на засадах загальної та спеціальної методології.

ЗК 4. Здатність ініціювати, організовувати та проводити комплексні теоретичні та експериментальні дослідження в галузі науково-дослідницької та інноваційної діяльності, які приводять до отримання нових знань.

ЗК 8. Здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у процесі спілкування, обміні інформацією, зборі, аналізі, обробці, інтерпретації даних та представленні результатів дослідження.

ЗК 9. Здатність до публічного представлення і захисту наукових результатів, публічного виступу на вітчизняних та міжнародних наукових форумах, конференціях і семінарах.

ЗК 10. Здатність працювати в міжнародному науковому просторі, розробляти та управляти науковими проектами.

ЗК 11. Здатність ефективно і толерантно працювати в команді, самостійно та автономно; ставитися критично до власних наукових досягнень і досягнень інших дослідників; усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

### ***Фахові компетентності (ФК)***

ФК 6. Здатність самостійно розробляти та запроваджувати методологію педагогічного дослідження, яка базується на результатах наукових досліджень, міжнародних стандартах та рекомендаціях.

ФК 9. Здатність до удосконалення педагогічної майстерності, педагогічної техніки, професійних вмінь майбутніх учених, викладачів вищої школи; оцінювання наукових проектів в галузі освіти.

Таблиця 1

**Матриця відповідності компетентностей, визначених навчальною дисципліною (освітнім компонентом) «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи» компетентностям, визначеним освітньо-науковою програмою**

Компетентності, визначені навчальною дисципліною (освітнім компонентом)	Програмні компетентності									
	Інтегральна компетентність	Загальні компетентності							Фахові компетентності	
		ЗК1	ЗК2	ЗК4	ЗК8	ЗК9	ЗК10	ЗК11	ФК6	ФК9
1. Усвідомлення ролі історико-педагогічних знань про освітні ідеї країн світу і України. Усвідомлювати, що історія педагогічних ідей тісно пов'язана з філософією, педагогікою, порівняльною педагогікою, правом, іноземною філологією та іншими науками, знати, що цей зв'язок простежується в різних аспектах: спільності об'єктів (понять, закономірностей, критеріїв, методів тощо), взаємодія, взаємовплив, інтеграція педагогіки та інших наук.	+	+	+	+		+	+	+	+	+
2. Розуміти, що історія педагогічних ідей в Україні і світі вивчає методологію, загальну теорію освітніх процесів у сучасному світі, а також закономірності розвитку освітніх систем в історичному масштабі. Співвідношення світових і національних історичних етапів розвитку освіти. Виявляє позитивні і негативні аспекти міжнародного педагогічного досвіду, форми і способи взаємозбагачення національних освітніх культур.	+		+	+	+	+	+	+	+	+
3. Здатність аналізувати і описувати ситуацію професійної взаємодії на основі знань історичних і соціокультурних детермінант поведінки та діяльності людини.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4. Здатність прогнозувати зміни і динаміку рівня розвитку і функціонування історичних ідей в Україні і світі.	+	+	+	+	+	+	+		+	+
5. Здатність обирати і застосовувати оптимальні технології комунікації, побудовані на правилах академічної доброчесності науковця та освітянина, що дозволяють здійснювати розв'язання типових задач в різних галузях професійної практики.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
6. Здатність організувати комунікативний процес, управляти динамікою групових процесів в колективах, долати бар'єри в спілкуванні та вибудувати конструктивні взаємини в колективі з урахуванням етичних принципів і норм, психологічних особливостей людей, їх приналежності до професійної, гендерної, національної та інших соціальних груп.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
7. Здатність планувати і вирішувати завдання власного професійного та особистісного розвитку і самовдосконалення в науково-дослідній та викладацькій діяльності.	+			+						
8. Здатність вільно спілкуватися з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому з	+		+		+	+	+		+	+

урахуванням етичних принципів і норм, психологічних особливостей людей, їх приналежності до професійної, національної та інших соціальних груп.										
9. Здатність налагоджувати та підтримувати контакти з фаховими спільнотами у педагогічній діяльності, побудовані на правилах і принципах академічної доброчесності науковця та освітянина, ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.	+							+	+	+
10. Здатність застосовувати у фаховій діяльності норми і принципи професійної етики, нести відповідальність за дотримання академічної доброчесності під час здійснення наукової та педагогічної діяльності, керуватися загальнолюдськими цінностями.	+	+	+	+	+		+		+	+

## **6. Результати навчання аспірантів з дисципліни (освітнього компонента) ) «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи»**

Результати навчання аспірантів з дисципліни базуються на програмних результатах навчання, визначених освітньо-науковою програмою «Сучасні наукові освітні студії: педагогіка, методика навчання іноземних мов і культур, наукова англійська мова»:

ПРН 1. На основі системного наукового світогляду аналізувати складні явища суспільного життя, пов'язувати загальнофілософські проблеми з вирішенням завдань, що виникають у професійній та науково-інноваційній діяльності, застосовувати емпіричні й теоретичні методи пізнання.

ПРН 5. Дотримуватися норм наукової етики при здійсненні науково-інноваційної діяльності та проведенні власного дослідження.

ПРН 6. Планувати, ініціювати, організовувати й здійснювати розробку дослідницько-інноваційних проєктів, організовувати роботу дослідницьких колективів.

ПРН 9. Ефективно спілкуватися і взаємодіяти в науковому просторі, зокрема й міжнародному, для розв'язання різноманітних фахових вузькоспеціальних і загальних завдань у галузі педагогіки та міждисциплінарних досліджень; упевнено володіти академічною українською та іноземною мовами у професійній діяльності та педагогічних дослідженнях для реалізації комунікації; демонструвати значну авторитетність, інноваційність, високу ступінь самостійності, академічну та професійну доброчесність, постійну відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності.

ПРН 10. Презентувати результати власних оригінальних наукових досліджень державною та іноземною мовами в усній та писемній формі: продукувати й оформлювати різножанрові наукові тексти відповідно до сучасних вимог (стаття, есе, презентація, виступ на конференції, публічна науково-популярна чи наукова лекція тощо).

ПРН 11. Організовувати викладання педагогічних дисциплін відповідно до завдань та принципів сучасної вищої освіти, вимог до його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення, використовувати різноманітні форми організації навчальної діяльності студентів, діагностики, контролю та оцінки ефективності навчальної діяльності.

ПРН 12. Оцінювати власну наукову і професійну діяльність, обирати і втілювати стратегії саморозвитку та самовдосконалення в науково-дослідній та викладацькій діяльності.

ПРН 17. Дотримуватися правил ефективної роботи в команді, аналізувати і описувати ситуацію професійної взаємодії на основі знань етичних, психологічних і соціокультурних детермінант поведінки та діяльності людини; обирати і застосовувати оптимальні технології ефективної комунікації.

ПРН 18. Використовувати сучасні освітні технології, методи і засоби навчання з метою забезпечення високого рівня особистісного та професійного розвитку студента, планувати та ефективно використовувати час у науковій і педагогічній діяльності, удосконалювати педагогічну майстерність.

ПРН 20. Обирати оптимальні інформаційні технології дистанційного навчання у власній педагогічній діяльності, в організації та проведенні наукових заходів.

ПРН 21. Використовувати наукометричні бази даних і сучасні технології з метою забезпечення власної наукової, педагогічної та інноваційної діяльності, у підготовці наукових публікацій, звітів, ділової та особистої документації.

ПРН 22. Приймати обґрунтовані рішення, мотивувати людей задля руху до спільної мети; цінувати та поважати різноманітність і мультикультурність (толерантність); усвідомлювати рівні можливості і гендерні проблеми.

Таблиця 2

**Матриця відповідності результатів навчання з дисципліни  
(освітнього компонента) ) «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього вчителя  
вищої школи» програмним результатам навчання,  
визначених освітньо-науковою програмою**

Результати навчання з дисципліни (освітнього компонента)	Програмні результати навчання											
	ПРН 1	ПРН 5	ПРН 6	ПРН 9	ПРН 10	ПРН 11	ПРН 12	ПРН 17	ПРН 18	ПРН 20	ПРН 21	ПРН 22
1. Критично аналізувати та оцінювати проблеми) історії педагогічних ідей в Україні і світі, пропонувати шляхи їх вирішення.	+			+	+	+	+	+	+	+		+
2. Використовувати знання з історії педагогічних ідей в Україні і світі для підвищення професійної компетентності і педагогічної культури.	+			+		+	+	+				+
3. Аналізувати і описувати ситуацію професійної взаємодії на основі знань історичних і соціокультурних детермінант поведінки та діяльності людини.			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4. Прогнозувати зміни і тенденції розвитку в системі освіти України і країн світу.			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
5. Знаходити оптимальні шляхи взаємодії у професійному колективі та застосовувати оптимальні технології комунікації, побудовані на правилах і принципах професійної етики та академічної доброчесності науковця та освітянина, для успішного здійснення науково-дослідної та професійної діяльності.		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+
6. Організувати науково-дослідну діяльність та вибудувати конструктивні взаємини з учасниками експерименту з урахування етичних принципів і норм, психологічних особливостей людей, їх приналежності до професійної, гендерної, національної та інших соціальних груп.		+	+	+		+		+	+	+	+	+
7. Планувати і вирішувати завдання власного професійного та особистісного розвитку і самовдосконалення в науково-дослідній та викладацькій діяльності.							+			+		
8. Демонструвати високу ступінь самостійності, авторитетності, інноваційності у професійній та науковій діяльності.			+	+	+	+			+	+	+	
9. Вільно спілкуватися з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому з урахуванням етичних принципів і норм,		+	+	+				+				

психологічних особливостей людей, їх приналежності до професійної, національної та інших соціальних груп.												
10. Налагоджувати та підтримувати контакти з фаховими спільнотами у педагогічній діяльності, побудовані на правилах і принципах академічної доброчесності науковця та освітянина, ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.						+	+		+	+	+	+
11. Застосовувати у фаховій діяльності норми і принципи професійної етики, нести відповідальність за дотримання академічної доброчесності під час здійснення наукової та педагогічної діяльності, керуватися загальнолюдськими цінностями.		+	+	+		+		+	+	+	+	+

**7. Відповідність програмних результатів навчання, методів навчання та форм оцінювання з навчальної дисципліни (освітнього компонента) «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи»**

Таблиця 3

**Матриця відповідності програмних результатів навчання, методів навчання та форм оцінювання з навчальної дисципліни (освітнього компонента) «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи»**

<b>Програмні результати навчання</b>	<b>Методи навчання</b>	<b>Форми оцінювання</b>
ПРН 1. На основі системного наукового світогляду аналізувати складні явища суспільного життя, пов'язувати загальнофілософські проблеми з вирішенням завдань, що виникають у професійній та науково-інноваційній діяльності, застосовувати емпіричні й теоретичні методи пізнання.	<i>Загальнонаукові методи теоретичного пізнання:</i> аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення.	Індивідуальне і групове опитування.
ПРН 5. Дотримуватися норм наукової етики при здійсненні науково-інноваційної діяльності та проведенні власного дослідження.		
ПРН 6. Планувати, ініціювати, організовувати й здійснювати розробку дослідницько-інноваційних проєктів, організовувати роботу дослідницьких колективів.	<i>Технологія особистісно орієнтованого навчання</i>	Експрес-контроль.
ПРН 9. Ефективно спілкуватися і взаємодіяти в науковому просторі, зокрема й міжнародному, для розв'язання різноманітних фахових вузькоспеціальних і загальних завдань у галузі філології та міждисциплінарних досліджень; упевнено володіти академічною українською та іноземною мовами у професійній діяльності та філологічних дослідженнях для реалізації комунікації; демонструвати значну авторитетність, інноваційність, високу ступінь самостійності, академічну та професійну доброчесність, постійну відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності.		
ПРН 10. Презентувати результати власних оригінальних наукових досліджень державною та іноземною мовами в усній та писемній формі: продукувати і грамотно		
	<i>Методи навчання:</i> • групова дискусія,	Оцінювання роботи аспірантів в групах.



оформлювати різножанрові наукові тексти відповідно до сучасних вимог (стаття, есе, презентація, виступ на конференції, публічна науково-популярна чи наукова лекція тощо).	<ul style="list-style-type: none"> <li>• дидактичні та ділові ігри, що імітують досліджувані процеси,</li> </ul>	Оцінювання індивідуальних завдань аспірантів.
ПРН 11. Організувати викладання педагогічних дисциплін відповідно до завдань та принципів сучасної вищої освіти, вимог до його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення, використовувати різноманітні форми організації навчальної діяльності студентів, діагностики, контролю та оцінки ефективності навчальної діяльності.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ситуаційний аналіз (кейс-метод), дослідження ситуації професійної взаємодії з використанням різних методів (аналіз літературних джерел, спостережень, інтерв'ю), презентація результатів виконаних досліджень.</li> </ul>	Тематичне тестування.
ПРН 12. Оцінювати власну наукову і професійну діяльність, обирати і втілювати стратегії саморозвитку та самовдосконалення в науково-дослідній та викладацькій діяльності.		
<i>ПРН 17. Дотримуватися правил ефективної роботи в команді, аналізувати і описувати ситуацію професійної взаємодії на основі знань етичних, психологічних і соціокультурних детермінант поведінки та діяльності людини; обирати і застосовувати оптимальні технології ефективної комунікації.</i>		
<i>ПРН 18. Використовувати сучасні освітні технології, методи і засоби навчання з метою забезпечення високого рівня особистісного та професійного розвитку студента, планувати та ефективно використовувати час у науковій і педагогічній діяльності, удосконалювати педагогічну майстерність.</i>	Індивідуальні завдання:	
<i>ПРН 20. Обирати оптимальні інформаційні технології дистанційного навчання у власній педагогічній діяльності, в організації та проведенні наукових заходів.</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• творчі есе з історії педагогічних ідей України або країн світу (на вибір),</li> </ul>	Модульна контрольна робота.
<i>ПРН 21. Використовувати наукометричні бази даних і сучасні технології з метою забезпечення власної наукової, педагогічної та інноваційної діяльності, у підготовці наукових публікацій, звітів, ділової та особистої документації.</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• анотування статей</li> </ul>	
<i>ПРН 22. Приймати обґрунтовані рішення, мотивувати людей задля руху до спільної мети; цінувати та поважати різноманітність і мультикультурність (толерантність); усвідомлювати рівні можливості і гендерні проблеми.</i>		Залік.

## 8. Система оцінювання результатів навчання (критерії оцінювання результатів навчання та засоби діагностики навчальних досягнень аспірантів)

Контроль результатів навчання аспіранта з дисципліни «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи» здійснюється у формі *вхідного, поточного, модульного та підсумкового (семестрового) контролю*. Механізм і критерії оцінювання оприлюднюються кафедрою психології, педагогіки і туризму на своєму сайті та інформаційному стенді і доводяться до відома аспірантів до початку навчального року.

*Вхідний контроль* застосовується як передумова успішної організації вивчення дисципліни. Він дає змогу визначити наявний рівень знань аспірантів і слугує орієнтиром для реалізації індивідуального підходу в процесі викладання дисципліни та визначенні форм організації освітнього процесу і методів навчання.

*Поточний контроль* успішності аспірантів здійснюється протягом семестру. Під час опанування навчальним матеріалом оцінюється аудиторна, самостійна робота та інші види навчальної діяльності аспіранта. Поточний контроль проводиться на кожному семінарському занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки і практичних навичок аспірантів із зазначеної теми (у тому числі самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях.

Поточне оцінювання всіх видів навчальної діяльності аспірантів здійснюється за *накопичувальною системою*.

Таблиця 4

**Система оцінювання результатів навчання аспірантів  
з дисципліни «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи»**

Види навчальної діяльності аспіранта	Аудиторна навчальна робота аспіранта					Самостійна навчальна робота аспіранта		Модульна контрольна робота
	Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Творчі есе	Анотування статей	
Максимальна кількість балів	5	5	5	5	5	15	10	50

*Модульний контроль.* Семестровому контролю з навчальної дисципліни «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи» передують написання аспірантами модульної контрольної роботи.

**Критерії оцінювання модульної контрольної роботи з дисципліни  
«Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи»**

Модульна контрольна робота включає 2 завдання, з яких кожне оцінюється за наступними *критеріями*. Відповідь на кожне завдання модульної контрольної роботи оцінюється за 25-бальною шкалою.

23-25 балів виставляються за вичерпну, змістовну, логічну та послідовну за викладом відповідь, що містить самостійні судження та демонструє здатність творчого розв'язання завдання.

18-22 бали виставляються за умови, що відповідь правильна, повна, змістовна, послідовна, але містить незначні помилки у викладі теоретичного матеріалу і практичного розв'язання проблеми, рівень самостійності суджень недостатній.

15-17 балів виставляються за умови, що відповідь неповна, схематична, є неточності і помилки в розкритті проблеми, рівень самостійності суджень недостатній.

14 балів і менше виставляється за умови відсутності вичерпаної відповіді на питання, наявності значної кількості недоліків і фактологічних помилок, що свідчить про поверховість знань аспіранта.

Виконане завдання має включати такі складники: обґрунтування актуальності, викладення змісту, висновки.

Максимальна кількість балів за виконану МКР становить 50.

*Підсумковий (семестровий) контроль* проводиться з метою оцінювання результатів навчання аспірантів на завершальному етапі вивчення дисципліни.

№ з/п	Форма підсумкового контролю	Види навчальної діяльності аспіранта	Максимальна кількість балів
1.	Передбачений підсумковий контроль – залік	1. Аудиторна та самостійна навчальна робота аспіранта 2. Модульна контрольна робота (МКР) 3. Залік	50 50

Аспірант вважається допущеним до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, що передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

Незалежно від форми здобуття третього рівня вищої освіти (очної (денної і вечірньої) і заочної) аспіранти зобов'язані відвідувати аудиторні заняття і проходити всі форми поточного та підсумкового контролю, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

У разі неможливості аспірантам вечірньої та заочної форми здобуття освіти відвідувати всі аудиторні заняття з об'єктивних причин, вони складають індивідуальний графік відвідувань (не менше 50%), а решту завдань виконують дистанційно. Аспіранти погоджують цей графік із викладачем і відділом науково-дослідної роботи. Графік повинен бути затверджений проректором з наукової роботи.

Якщо аспіранти денної форми здобуття вищої освіти через поважні причини (хвороба, надзвичайні сімейні обставини тощо) не можуть відвідувати певну кількість аудиторних занять, вони мають їх відпрацювати. Процедуру та форми терміни відпрацювання аспірантами денної форми здобуття освіти пропущених занять із навчальної дисципліни визначає кафедра психології, педагогіки і туризму і доводить до відома аспірантів конкретні графіки відпрацювання пропущених занять з дисципліни і критерії оцінювання.

Семестровий контроль з навчальної дисципліни «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи» проводиться у формі заліку за обсягом усього навчального матеріалу, визначеного робочою програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом і графіком навчального процесу.

Оцінювання на заліку здійснюється за національною шкалою, за 100-бальною шкалою і шкалою ЄКТС. На заліку екзаменатор виставляє семестровий рейтинговий бал, оцінку за залік (“зараховано / не зараховано”), кількість балів за 100-бальною шкалою й оцінку за шкалою ЄКТС.

Аспіранти, які мають семестровий рейтинговий бал з навчальної дисципліни 60 і вище, отримують оцінку “зараховано” і відповідну оцінку у шкалі ЄКТС без складання заліку. Аспіранти, які мають семестровий рейтинговий бал з дисципліни 59 і нижче, складають залік.

Якщо аспірант на заліку отримав підсумкову оцінку з дисципліни за національною шкалою “не зараховано”, то, крім цієї оцінки, у відомості обліку успішності йому незалежно від набраного семестрового рейтингового балу виставляється оцінка FX за шкалою ЄКТС і 0 балів за 100-бальною шкалою.

Підсумковий рейтинговий бал	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	Відмінно
82 – 89	B	добре
75 – 81	C	
66 – 74	D	задовільно
60 – 65	E	
0 – 59	FX	незадовільно

На заліку у графі відомості обліку успішності “Відмітка про залік” викладач виставляє:

- оцінку за залік за національною шкалою (“зараховано”);
- кількість балів, що відповідає підсумковому рейтинговому балу аспіранта з навчальної дисципліни (кількість балів за 100-бальною шкалою);
- оцінку за шкалою ЄКТС (А, В, С, D, E).

В Індивідуальний навчальний план аспірант записує точну назву дисципліни (аббревіатури не допускаються), кількість годин і кредитів, підсумкову оцінку з дисципліни за національною шкалою, кількість балів за 100-бальною шкалою і оцінку за шкалою ЄКТС.

## 9. Програма навчальної дисципліни. Тематичний план занять

№ з/п	№ і назва теми (включно із темами, що винесені на самостійне опрацювання)	Кількість годин							
		Денна форма				Заочна/вечірня форма			
		Ра- зом	у тому числі			Ра- зом	у тому числі		
			лек ції	семінар ські / практичні заняття	само- стійна робота		лек ції	семінарсь кі / практичн і заняття	само- стійна робота
<b>Модуль 1</b>									
<b>Змістовий модуль 1</b>									
1.1.	Предмет курсу «Професійно-педагогічна майстерність майбутнього викладача вищої школи», його зміст, мета та завдання. Структура курсу та його основні категорії. Сутність педагогічної діяльності та її особливості. Змістова характеристика основних компонентів професійної діяльності.	20	4	2	14	16	2		14
1.2.	Зміст професійно-педагогічної майстерності викладача. Елементи педагогічної майстерності: гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічна техніка, педагогічний такт педагогічна творчість, мовна культура. Професійно важливі якості педагога.	20	4	2	14	18	1	1	16
1.3.	Поняття педагогічної техніки та її види: зовнішня та внутрішня. Внутрішня техніка: концентрація розумових та фізичних сил педагога на досягнення дидактичної та виховної мети; механізми налаштування педагога, зняття зайвого напруження; створення творчої ділової атмосфери в аудиторії. Зовнішня техніка. Невербальні засоби – статична експресія, динамічна експресія, міжособистісний простір –	18	4	2	12	24	1	1	22

	дистанція, розміщення учасників спілкування; часові характеристики спілкування. Вербальні засоби.								
<b>Змістовий модуль 2.</b>									
2.1.	Структура педагогічних здібностей: перцептивні, організаторські, комунікативні, дидактичні, сугестивні, конструктивні, академічні, експресивні. Педагогічна культура. Педагогічний такт та його складові. Вимоги педагогічного такту. Поняття педагогічного спілкування його види, цілі та функції. Структура педагогічного спілкування. Принципи, стилі педагогічного спілкування.	16	4	2	10	16	1	1	14
2.2.	Публічний виступ та його особливості. Алгоритм публічного виступу. Психологічні аспекти ораторської майстерності. Ораторська майстерність та техніки доповідача. Особливості аудиторії та саморегуляція доповідача. Педагогічний конфлікт та його структура. Фази конфліктної ситуації. Стилi поведінки у конфліктній ситуації. Методи залагодження конфліктних ситуацій у педагогічній взаємодії.	16	4	2	10	16	1	1	14
	Разом годин за модулем 1	<b>90</b>	<b>20</b>	<b>10</b>	<b>60</b>	<b>90</b>	<b>6</b>	<b>4</b>	<b>80</b>
	<b>Усього годин</b>	<b>90</b>	<b>20</b>	<b>10</b>	<b>60</b>	<b>90</b>	<b>6</b>	<b>4</b>	<b>80</b>

## 10. Рекомендована література (у тому числі Інтернет ресурси)

1. Артемова Л. Педагогіка і методика вищої школи: навч.-метод. посіб. для студ. ВНЗ / Л. Артемова. – К. : Кондор, 2012. – 271 с.
2. Беспалько В. Слагаемые педагогической технологии / В. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
3. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті / І. Бех // Вища освіта України [Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи : методологія, теорія технології»]. – К. : Гнозис, 2009. – № 3 (додаток 1). – С. 21–24.
4. Богданова І. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: монографія / І. Богданова. – Одеса : ТЕС, 1999. – 146 с.
5. Васянович Г. Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник / Г. Васянович. – Львів : Норма, 2005. – 344 с.

6. Губерський Л. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти / Л. Губерський, В. Андрущенко. – К. : МП Леся, 2008. – 516 с.
7. Гузій Н. Основи педагогічного професіоналізму: Навчальний посібник. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 155 с.
8. Гура О. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : теоретико-методологічний аспект : монографія / О. Гура. – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. – 332 с.
9. Есарева З. Особенности деятельности преподавателя высшей школы / З. Есарева – Л. : Изд-во ЛГУ, 1974. – 112 с.
10. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII // *Голос України*. – 6 серпня 2014.
11. Зварич І. Педагогічні засади оцінювання знань студентів у вищих навчальних закладах США: монографія / І. Зварич. – К. : Фенікс, 2008. – 209 с.
12. Інноваційні педагогічні технології: теорія і практика використання у вищій школі: [монографія] / І. Доброскок, В. Коцур, С. Нікітчина та ін. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – 284 с.
13. Кловак Г. Основи педагогічних досліджень: Навч. посіб. для вищих пед. навч. закладів / Г. Кловак. – Чернігів : Чернігів. держ. центр наук.-техн. і економ. інформації, 2003. – 260 с.
14. Концепція національного виховання студентської молоді // *Освіта і управління*. – 2009. – Т12. – №2. – С. 80–82.
15. Красюк Л. Моделювання педагогічних ситуацій / Красюк Людмила Василівна. – К. : Міленіум, 2007. – 118 с.
16. Кураторові академічної групи: Методичні рекомендації щодо проведення виховної роботи зі студентами. – К. : ДАЖКГ, 2002. – 36 с.
17. Кыверялг А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А. Кыверялг. – Таллин : Валгус, 1980. – 334 с.
18. Методология и методы социально-педагогических исследований: Научное, учебно-методическое пособие для студентов, магистрантов, аспирантов и специалистов в области воспитания и образования социальных педагогов и социальных работников / С. Харченко, Н. Кратинюк, А. Чиж, В. Кратинюк. – Луганск : Альма-матер, 2001. – 216 с.
19. Навчальний процес у вищій педагогічній школі / За ред. акад. О. Мороза – К. : НПУ, 2000. – 337 с.
20. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
21. Нечепоренко Л. Педагогічна майстерність: [монографія] / Л. Нечепоренко. – Х. : ХНУ, 2009. – 296 с.
22. Педагогічна майстерність: Підручник / І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос та ін.; За ред. І. Зязюна. – 2-е вид., допов. і переробл. – К. : Вища школа, 2004. – 349 с.
23. Прокопенко І. Педагогічна технологія / І. Прокопенко, В. Євдокімов. – Х. : ХДПУ, 1995. – 104 с.
24. Проценко О. Навчальний процес: проблеми та досвід їх вирішення / О. Проценко, О. Русева // *Вища школа*. – 2011. – №4. – С. 34–41.
25. Радул В. Основи професійного становлення сучасного викладача. Навч. посіб. / В. Радул, В. Кравцов, М. Михайличенко. – Кіровоград, 2007. – 292 с.
26. Сагарда В. Інновації у підготовці фахівців в умовах класичного університету / В. Сагарда, Г. Гунда; Ужгородський державний університет. – Ужгород: УДУ, 2000. – 184 с.
27. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості: Підручник / С. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
28. Скаткин М. Методология и методика педагогических исследований / М. Скаткин. – М., 1986. – 312 с.

29. Соловей М. Методологія та технологія науково-педагогічних досліджень: посіб. для студ. вищих навч. закладів / М. І. Соловей, Є. Спіцин, В. Кудіна. – [Вид. 2-ге, переробл. і доп.]. – К. : Ленвіт, 2009. – 192 с.
30. Спіцин Є. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є. Спіцин. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 120 с.
31. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Курлянд, Т. Осипова, Р. Гурін та ін. ; за ред. З. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – 390 с.
32. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: [монографія] / [за ред. В. Г. Кременя]. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 472 с.
33. Чернокозов И. Профессиональная этика учителя / И. Чернокозов. – М. : Просвещение, 1988. – С. 61–136, 210–216.
34. Ягоднікова В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник / В. Ягоднікова. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. – 70 с.

#### *Додаткова:*

1. Абрамян В. Театральна педагогіка / В. Абрамян. – К. : Либідь, 1996. – 224.
2. Астахова К. Університетський викладач в умовах переходу суспільства до інноваційної економіки: вектори змін / Катерина Астахова // Вища школа. – 2010. – №2. – С. 41–47.
3. Бабич Н. Основи культури мовлення / Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навч. посіб.; За ред. І. Зязюна. – К. : Вища школа, 2006. – С. 116–123.
4. Бельчева Т. Педагогічна майстерність сучасного вчителя: теорія і практика: Підручник за кредитно-модульною технологією навчання для бакалаврів / Т. Бельчева, С. Ізбаш, М. Елькін, Т. Дюжикова А. Солоненко / – Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2010. – 364 с.
5. Бібік Н. Компетентісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. Бібік // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 47–52.
6. Бондарук Ю. Удосконалення форм і методів навчання відповідно до вимог Болонського процесу / Ю. Бондарук, Г. Чуйко, Н. Чуйко // Вища школа. – 2005. – №2. – С. 35–41.
7. Булах І. Комп'ютерна діагностика навчальної успішності / І. Булах. – К. : ЦМК МОЗ України; УДМУ, 1993. – 221 с.
8. Буркова Л. Класифікація інновацій в освіті // Теорія та методика управління освітою – 2010. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/4/Burkova.pdf>
9. Буркова Л. Соціономічні професії: інноваційна підготовка фахівців у Вищих навчальних закладах: монографія / Л. Буркова. – К. : ТОВ «Інформаційні системи» 2010. – 278 с.
10. Буряк В. Викладач університету: вимоги до особистісних і професійних рис / Володимир Буряк // Вища школа. – 2010. – №3–4. – С. 11–35.
11. Васянович Г. Сучасні аспекти педагогічної етики вчителя / Г. Васянович // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія: Збірник наукових праць / редколегія: О. Глузман (гол. ред.) та ін. – Ялта. – 2005. – Вип. 8. – Ч.1. – С. 3–5.
12. Введенский В. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Введенский // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 51–55.
13. Вишнякова С. Профессиональное образование // Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – С. 130–131.
14. Вітвицька С. Практикум з педагогіки вищої школи: Навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури / С. Вітвицька. – К. : Центр навч. літ., 2005. – 395 с.
15. Гончаренко С. Український педагогічний словник/ С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
16. Даценко В. Организация научно-исследовательской работы студентов в техническом вузе (Украина) / В. Даценко // Педагогика. – 2013. – №5. – С. 101 – 104.
17. Дмитриченко М. Вища освіта і Болонський процес: Навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. / М. Дмитриченко, Б. Хорошун, О. Язвінська, В. Данчук. – К., 2006. – 440 с.

18. Дубасенюк О. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти / О. Дубасенюк // Освітні навчальні технології у процесі викладання навчальних дисциплін. Зб. наук. праць [за ред. О. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3–14.
19. Зварич І. Тестування педагогічної компетентності викладачів США / І. Зварич // Вища освіта України. – 2012. – №4. – С. 92–99.
20. Зварич І. Оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) / І. Зварич. – К. : Фенікс, 2014. – 344 с.
21. Змеев С. Компетенция и компетентности преподавателя высшей школы ХХІ века / С. Змеев // Педагогика. – 2012. – №5. – С. 69–74.
22. Ишмуратов А. Конфликт і згода / А. Ишмуратов. – К. : Наукова думка, 1996. – С. 6–11, 19–20, 84–144.
23. Карнеги Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей / Д.Карнеги. – М. : Прогресс, 1989. – С. 135–237.
24. Кан-Калик В., Никандров Н. Педагогическое творчество / Кан-Калик В., Н. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 141 с.
25. Кларин М. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры, дискуссии / М. Кларин. – Рига : Изд-во «Эксперимент», 1995. – 320 с.
26. Кращенко Ю. Концептуальні засади розвитку студентського самоврядування в Україні / Ю. Кращенко, А. Ігнатович // Вища школа. – 2011. – №9. – С. 117–126.
27. Луговой В. Компетентності та компетенції: поняття-термінологічний дискурс / В. Луговой // Вища освіта України [Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи : методологія, теорія технології»]. – К. : Гнозис, 2009. – № 3 (додаток 1). – С. 8–14.
28. Марушкевич А. Неперервний розвиток педагога-професіонала – умова забезпечення ним якості знань тих, хто вчиться / А. Марушкевич // Вища освіта в Україні в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». Додаток 4. Том 3. [Тематичний випуск № 3]. – К. : ГНОЗИС, 2009. – С. 227–232.
29. Мегем Є. Спільна творча діяльність викладачів і студентів – основа проектно-технологічної підготовки / Є. Мегем // Вища освіта України. – 2005. – №4. – С. 90–94.
30. Методичні рекомендації для організації та проведення практичної підготовки і стажування магістрантів спеціальності специфічних категорій 8.18010021 «Педагогіка вищої школи». – Черкаси : Вид. відділ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 32 с.
31. Мороз О. Підготовка майбутнього викладача вищої школи: психолого-педагогічний ракурс / О. Мороз, В. Юрченко // Наукові записки: Зб. наук. ст. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ, 2001. – Вип. 41. – С. 156–159.
32. Оболенська Т. Нова парадигма виховної роботи в університеті / Т. Оболенська // Вища школа. – 2011. – №12. – С. 66–73.
33. Організація асистентської педагогічної практики аспірантів/ад'юнктів. Методичні рекомендації для аспірантів/ад'юнктів / Укл. Вижва С. А., Марушкевич А. А., Спіцин Є. С., Кошечко Н. В., Сатановська Л. А. – Київ-Ніжин : видавець Лисенко М.М., 2015. – 148 с.
34. Органи студентського самоврядування: активізація громадянської, соціальної, патріотичної свідомості студентської молоді: методичні рекомендації / Укл. О. П. Корольчук, М. І. Поночовний. – К., 2001. – 18 с.
35. Освітні інновації у вищих навчальних закладах України: каталог / МОНУ; Наук.-метод. центр вищої освіти [уклад. : В. І. Соколов, В. В. Висоцька ; (відп. ред. К. М. Лемківський)]. – К. : Стило, 2003. – 336 с.
36. Основы вузовской педагогики / Отв. ред. Н. В. Кузьмина. – Л. : Лениздат, 1972. – 311 с.
37. Палтышев М. Педагогическое мастерство и пути его постижения (В поисках практико-ориентированных дидактических подходов) / М. Палтышев. – К. : Видавец Ешке О.М., 2000. – 119 с.
38. Пискунова Е. Исследовательская деятельность обучающихся: бакалавриат, магистратура, аспирантура / Е. Пискунова // Педагогика. – 2010. – №7. – С. 58–65.



39. Плахотнік О. Акмеологія як умова підвищення якості освіти у вищій школі / О. Плахотнік, Н. Ханіна // Наукові записки НДУ. Серія: Психолого-педагогічні науки. Зб. наук. пр. – 2013. – №5. – С. 94–98.
40. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність. Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua)
41. Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. Наказ МОН № 48 від 24.01.13: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0488>.
42. Положення «Про державний вищий навчальний заклад» (Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р. №1074). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua).
43. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (наказ Міносвіти 02.06.1993 р. №161) // Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / За заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. – К. : Форум, 2003. – С. 413–432.
44. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). –2002. – № 36. – 226 с.
45. Рыбакова М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе/ М. Рыбакова. – М. : Просвещение, 1991. – С. 43–53, 100–115.
46. Рябченко В. Наставник студентської групи / В. Рябченко // Освіта. – 2001. – 14-21 листопада. – С. 8.
47. Сериков В. Природа педагогической деятельности и особенности профессионального образования педагога / В. Сериков // Педагогика. – 2010. – №5. – С. 29–37.
48. Сидорова А. Студенческое самоуправление: теория и практика / А. Сидорова // Alma mater. – 2000. – №2. – С. 34–35.
49. Семиченко В. Психологія педагогічної діяльності: Навчальний посібник/ В. Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 335 с.
50. Сенько Ю. Оптимизация педагогического процесса в классическом университете / Ю. Сенько // Педагогика. – 2010. – №8. – С. 52–58.
51. Синиця І. Педагогічний такт і майстерність учителя / І. Синиця. – К. : Рад.школа, 1984. – С. 13–158.
52. Скотт Д. Конфликты. Пути их преодоления / Д. Г. Скотт. – М. : Внештогиздат, 1999. – С. 53–166.
53. Словник термінології з педагогічної майстерності / Н. Базилевич, Д. Білоконь, В. Бобрицька та ін. – Полтава : Вид. “Полтава”, 1995. – 64 с.
54. Слостенін В. Формирование личности учителя в процессе профессиональной подготовки / В. Слостенін. – М., 1976. – 298 с.
55. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. Слєпкань. – К. : НПУ, 2000. – 210 с.
56. Сметанський М. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів: проблеми, шляхи розв’язання / М. Сметанський // Вища школа. – 2004. – №4. – С. 63–68.
57. Факторович А. Преподаватели и студенты: новые роли и модели взаимодействия / А. Факторович // Педагогика. – 2013. – №5. – С. 89–97.
58. Філософський словник / [під ред. В.Шинкарука]. –2-е вид. – К. : Головна редакція УРЕ, 1986. – 799 с.
59. Шогенова Ф. Развитие системы исследовательской деятельности студентов в новых социальных условиях / Ф. Шогенова // Педагогика. – 2010. – №9. – С. 84–88.
60. Щербо І. Компетентность педагогов – страховка от профессионального застоя / І. Щербо // Директор школы. – 2003. – № 2. – С. 7–13.
61. Яламов Ф. Многомерные педагогические компетенции / Ф. Яламов // Педагогика. – 2012. – №4. – С. 45–53.